

پژوهشی در وجوه و نظایر

با تأکید بر آراء سیوطی در معترک الاقران و روایات تفسیری
اهل بیت علیهم السلام در نور الثقلین

نویسنده

دکتر عاطفه زرسازان خراسانی

هیئت علمی دانشگاه مذاهب اسلامی

سرشناسه	زرسازان خراسانی، عاطفه، ۱۳۴۹
عنوان قراردادی	معتزک‌الاقران فی اعجازالقرآن. برگزیده. شرح
عنوان و نام پدیدآور	پژوهشی در وجوه و نظایر: با تأکید بر آراء سیوطی در معتزک‌الاقران و روایات تفسیری اهل بیت علیه‌السلام در نورالثقلین/ تألیف عاطفه زرسازان
مشخصات نشر	تهران: دانشگاه مذاهب اسلامی، ۱۴۰۰
مشخصات ظاهری	۴۴۴ ص
شابک	۹۷۸-۶۲۲-۶۴۵۷-۲۳-۱
وضعیت فهرست‌نویسی	فیا
یادداشت	کتابنامه
موضوع	سیوطی، عبدالرحمن بن ابی‌بکر، ۸۴۹-۹۱۱ ق. معتزک‌الاقران فی اعجازالقرآن- نقد و تفسیر.
موضوع	تفاسیر شیعه
موضوع	Quran- Homonyms
موضوع	تفاسیر شیعه
موضوع	Quran-Shiite hermeneutics
موضوع	تفاسیر اهل سنت
موضوع	Quran-Shiite hermeneutics
موضوع	اشباه و نظایر (فقه)
شناسه افزوده	*Resemblances and similarities (Islamic law)
شناسه افزوده	سیوطی، عبدالرحمن بن ابی‌بکر، ۸۴۹-۹۱۱ ق. معتزک‌الاقران فی اعجازالقرآن. شرح
شناسه افزوده	دانشگاه مذاهب اسلامی
شناسه افزوده	University of Islamic Denominations
رده‌بندی کنگره	BP۸۲/۶
رده‌بندی دیوبی	۲۹۷/۱۵۳
شماره کتابشناسی ملی	۸۶۷۰۸۲۴
اطلاعات رکورد کتابشناسی	فیا
عنوان کتاب: پژوهشی در وجوه و نظایر: با تأکید بر آراء سیوطی در معتزک‌الاقران و روایات تفسیری اهل بیت علیهم‌السلام در نورالثقلین	
نویسنده: عاطفه زرسازان خراسانی	
ویراستار: حسین سرمد محمدی	
طراح جلد: شهره خوری	
صفحه‌آرا: رقیه بانکی	
چاپ اول: ۱۴۰۰	
شمارگان: ۵۰۰	
قیمت: ۸۰۰/۰۰۰ ریال	
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۴۵۷-۲۳-۱	
نشانی: تهران، خیابان انقلاب، خیابان ابوریحان (فلسطین جنوبی)، خیابان شهید روانمهر، پلاک ۳، دانشگاه مذاهب اسلامی،	
تلفن: ۰۲۱-۶۶۴۶۵۲۵۲	

فهرست مطالب

مقدمه	۲۱
فصل اول: مفاهیم و پیشینه	۲۵
۱- وجوه و نظایر	۲۶
۱-۱- پیشینه وجوه و نظایر	۳۲
۲- تفاسیر روایی	۳۶
۱-۲- نور الثقلین	۳۹
۲-۲- الدر المثور فی التفسیر بالمأثور	۴۰
۳- معترک الاقران فی اعجاز القرآن	۴۱
فصل دوم: مبانی و روش وجوه مفردات قرآنی در آراء تفسیری سیوطی و روایات تفسیری اهل بیت علیهم السلام	۴۵
۱- مبانی شناختی	۴۶
۱-۱- مبانی شناختی مشترک	۴۶
۱-۱-۱- جاودانگی قرآن	۴۶
- روایات بطن	۴۷
- روایات جری و تطبیق	۵۲
- تطبیق بر افراد	۵۴
- تطبیق بر غیر افراد	۵۸
۱-۱-۲- تحریف ناپذیری قرآن و التزام به وحی تنزیلی	۶۱
۱-۱-۳- جواز امکان فهم و تفسیر قرآن	۶۶
۲-۱- مبانی شناختی مختص اهل تسنن	۶۹
۱-۲-۱- حجیت قول صحابه	۶۹
۳-۱- مبانی شناختی مختص شیعه	۷۴
۱-۳-۱- حجیت قول معصوم	۷۴
۲- روش	۷۶
۱-۲- روش های مشترک	۷۶
۱-۱-۲- استشهاد به آیات قرآن	۷۶
۲-۱-۲- تفسیر قرآن با سخنان پیامبر صلی الله علیه و آله	۸۰

۸۳	۲-۱-۳- استشهداد به سیره پیامبر ﷺ
۸۴	۲-۱-۴- تفسیر قرآن با سخنان صحابه
۸۵	۲-۱-۵- استفاده از سیاق
۸۶	- سیاق آیه
۸۹	- سیاق آیات دیگر
۹۰	۲-۱-۶- استفاده از علوم قرآنی
۹۰	- سبب نزول
۹۴	- ناسخ و منسوخ
۹۸	۲-۱-۷- منقولات تاریخی
۹۹	- پیامبران و امم گذشته
۱۰۲	- عادات‌های جامعه جاهلی پیش از اسلام
۱۰۳	- حوادث پس از ظهور اسلام
۱۰۴	۲-۱-۸- پرسش و پاسخ
۱۰۷	۲-۱-۹- روش تمثیل
۱۰۹	۲-۱-۱۰- معرفی زمان ظهور آیه
۱۱۰	۲-۲- روش‌های مختص روایات تفسیری اهل سنت
۱۱۰	۲-۲-۱- استشهداد به سخنان تابعی
۱۱۲	۲-۲-۲- کلمات دخیل
۱۱۵	۲-۲-۳- استفاده از اشعار جاهلی
۱۱۷	۲-۲-۳- روش‌های مختص روایات تفسیری اهل بیت علیهم السلام
۱۱۷	۲-۳-۱- تفسیر قرآن با روایات دیگر ائمه اطهار علیهم السلام
۱۱۷	۲-۳-۲- تبیین آیات متشابه
۱۲۰	۲-۳-۳- استدلالات کلامی
۱۲۲	۲-۳-۴- استفاده از نوشتار
۱۲۴	۲-۳-۵- نمایش

فصل سوم: بررسی مقارن وجوه مفردات در آراء تفسیری سیوطی و روایات تفسیری اهل بیت علیهم السلام ۱۲۵

۱۲۶	۱- آل
۱۲۷	۱-۱- پیروان و سپاهیان
۱۲۷	۱-۲- خانواده

۱۳۰	۲-۱-۲	پاداش
۱۳۰	۲-۱-۲	پاداش
۱۳۲	۲-۲-۲	مزد
۱۳۳	۲-۳-۲	پناه دادن
۱۳۴	۳-۱	أسف
۱۳۵	۳-۱-۱	خشم
۱۳۵	۳-۲-۲	اندوه
۱۳۶	۴-۱	امام
۱۳۷	۴-۱-۱	پیشوا
۱۳۹	۴-۲-۲	راه
۱۴۰	۴-۳-۳	کتاب
۱۴۱	۵-۱	أنت
۱۴۱	۵-۱-۱	جماعت
۱۴۲	۵-۲-۲	جامع الخیر
۱۴۳	۵-۳-۳	دین
۱۴۴	۵-۴-۴	زمان
۱۴۴	۵-۵-۵	فراموشی
۱۴۵	۶-۱	أم
۱۴۵	۶-۱-۱	اصل
۱۴۶	۶-۲-۲	مادر
۱۴۷	۶-۳-۳	مکه
۱۴۸	۷-۱	أنتس
۱۴۸	۷-۱-۱	علم
۱۴۹	۷-۲-۲	احساس
۱۵۰	۷-۳-۳	اجازه
۱۵۱	۸-۱	آیه
۱۵۱	۸-۱-۱	ظرف
۱۵۲	۸-۲-۲	شدت حرارت
۱۵۲	۹-۱	آیه
۱۵۳	۹-۱-۱	بخشی از قرآن

۱۵۴	۹-۲- عبث
۱۵۵	۱۰-۱- بآس
۱۵۵	۱۰-۱- شدت و سختی (فقر و جنگ)
۱۵۶	۱۰-۲- حزن
۱۵۷	۱۰-۳- سلاح
۱۵۸	۱۰-۴- درگیری کلام
۱۵۹	۱۱-۱- برزخ
۱۵۹	۱۱-۱- عالم میان دنیا و قیامت
۱۵۹	۱۱-۲- مانع
۱۶۱	۱۲-۱- بروج
۱۶۱	۱۲-۱- قلعه
۱۶۲	۱۲-۲- ستارگان
۱۶۳	۱۳-۱- بصیرت
۱۶۳	۱۳-۱- دلیل و برهان
۱۶۴	۱۳-۲- شاهد
۱۶۵	۱۴-۱- بعل
۱۶۵	۱۴-۱- معبود
۱۶۶	۱۴-۲- شوهر
۱۶۸	۱۵-۱- بعث
۱۶۸	۱۵-۱- فرستادن انبیاء
۱۶۹	۱۵-۲- زنده شدن در آخرت
۱۷۰	۱۵-۳- زنده شدن در دنیا
۱۷۱	۱۵-۴- برخاستن از خواب
۱۷۱	۱۵-۵- حکم کردن
۱۷۲	۱۵-۶- رساندن به مقام شفاعت
۱۷۲	۱۵-۷- تحریک کردن، برانگیختن
۱۷۳	۱۵-۸- مسلط کردن
۱۷۴	۱۶-۱- بغی
۱۷۴	۱۶-۱- طالب
۱۷۶	۱۶-۲- تکبر

۱۷۷	۱۶-۳-زنا
۱۷۷	۱۶-۴-حسد
۱۷۸	۱۷-بلاء
۱۷۹	۱۷-۱-نعمت
۱۸۰	۱۷-۲-امتحان
۱۸۳	۱۷-۳-آشکار شدن
۱۸۵	۱۸-جبار
۱۸۵	۱۸-۱-قوی، ظالم، قاتل
۱۸۶	۱۸-۲-متکبر
۱۸۶	۱۸-۳-مسلط
۱۸۷	۱۸-۴-اسماء الهی (فهار)
۱۸۸	۱۹-جمل
۱۸۸	۱۹-۱-خلقت
۱۸۹	۱۹-۲-به وجود آمدن چیزی از چیز دیگر
۱۹۰	۱۹-۳-تغییر از حالتی به حالتی دیگر
۱۹۱	۱۹-۴-حکم کردن به حق یا باطل
۱۹۲	۲۰-جنب
۱۹۳	۲۰-۱-غریب، غیر خویشاوند
۱۹۴	۲۰-۲-دور شدن
۱۹۵	۲۰-۳-جنابت
۱۹۶	۲۰-۴-سمت و جهت
۱۹۷	۲۰-۵-پهلوی
۱۹۷	۲۰-۶-طاعت الهی
۱۹۸	۲۱-حبل
۱۹۸	۲۱-۱-عهد و پیمان
۱۹۹	۲۱-۲-قرآن
۲۰۱	۲۱-۳-ریسمان
۲۰۲	۲۱-۴-رگ
۲۰۳	۲۲-حمیم
۲۰۳	۲۲-۱-آب جوشان

۲۰۴	 دوست صمیمی	۲-۲۲
۲۰۵	 خلق	۲۳-۲۳
۲۰۶	 آفرینش	۱-۲۳
۲۰۷	 دروغ	۲-۲۳
۲۰۸	 دین	۳-۲۳
۲۱۰	 سرشت و عادت	۴-۲۳
۲۱۱	 خیر	۲۴-۲۴
۲۱۱	 مال	۱-۲۴
۲۱۳	 اسب	۲-۲۴
۲۱۴	 طعام	۳-۲۴
۲۱۵	 اختیار	۴-۲۴
۲۱۷	 افعال تفضیل	۵-۲۴
۲۱۹	 دعا	۲۵-۲۵
۲۲۰	 استعانت	۱-۲۵
۲۲۲	 درخواست	۲-۲۵
۲۲۳	 سخن	۳-۲۵
۲۲۵	 تسمیه (نامیدن)	۴-۲۵
۲۲۵	 دین	۲۶-۲۶
۲۲۶	 آیین	۱-۲۶
۲۲۸	 حساب و جزا	۲-۲۶
۲۳۰	 حکم	۳-۲۶
۲۳۱	 ذکر	۲۷-۲۷
۲۳۱	 یاد زبانی	۱-۲۷
۲۳۲	 یاد قلبی	۲-۲۷
۲۳۴	 یادآوری	۳-۲۷
۲۳۵	 طاعت	۴-۲۷
۲۳۶	 موعظه	۵-۲۷
۲۳۷	 بیان	۶-۲۷
۲۳۷	 سخن	۷-۲۷
۲۳۸	 قرآن	۸-۲۷

۲۳۹	۲۷-۹-تورات
۲۴۰	۲۷-۱۰-خبیر
۲۴۱	۲۷-۱۱-شرف
۲۴۱	۲۷-۱۲-عیب
۲۴۲	۲۷-۱۳-لوح محفوظ
۲۴۲	۲۷-۱۴-وحی
۲۴۳	۲۷-۱۵-رسول
۲۴۴	۲۷-۱۶-نمازهای پنج گانه
۲۴۵	۲۷-۱۷-نماز
۲۴۵	۲۷-۱۸-نماز عصر
۲۴۶	۲۷-۱۹-نماز جمعه
۲۴۷	۲۸-رب
۲۴۷	۲۸-۱-سید
۲۴۸	۲۸-۲-اله، مالک
۲۴۸	۲۹-رحمت
۲۴۹	۲۹-۱-اسلام
۲۴۹	۲۹-۲-ایمان
۲۵۰	۲۹-۳-بهشت
۲۵۱	۲۹-۴-باران
۲۵۱	۲۹-۵-نعمت
۲۵۲	۲۹-۶-رزق و روزی
۲۵۲	۲۹-۷-پیروزی
۲۵۳	۲۹-۸-عافیت
۲۵۳	۲۹-۹-مودت
۲۵۴	۲۹-۱۰-مغفرت
۲۵۵	۳۰-روح
۲۵۵	۳۰-۱-امر
۲۵۶	۳۰-۲-وحی
۲۵۷	۳۰-۳-قرآن
۲۵۸	۳۰-۴-رحمت

پیشگفتار

بسم الله الرحمن الرحيم

یکی از مباحث مهم علوم قرآنی (دانش‌های خادم فهم قرآن کریم)، علم وجوه و نظائر است. "وجوه" درباره احتمالات معانی و "نظائر" درباره الفاظ و تعابیر به کار می‌رود. اگر در لفظ یا عبارتی چند معنا احتمال رود این معانی را "وجوه" گویند و هنگامی که چند لفظ (کلمه یا جمله) یک معنای تقریبی واحد را افاده کنند، آن‌ها را برای اینکه در معنی نظیر یکدیگرند "نظائر" گویند.

در زمینه وجوه و نظائر کتاب‌ها و رساله‌های فراوانی نوشته شده است که دلالت بر اهمیت موضوع دارد. شناخت وجوه و احتمالات و اشتباه و نظائر یک ضرورت تفسیری است. سابقه بحث درباره وجوه و نظائر در قرآن کریم به روزگار رسول خدا ﷺ بازمی‌گردد. ظاهراً نخستین نگاشته رسیده در این باره از مقاتل بن سلیمان (د ۱۵۰ ق) است. پس از مقاتل، می‌توان به فقیه دامغانی (د ۴۷۸ ق)، ابن جوزی (د ۵۹۷ ق)، تفسیسی (د حدود ۶۰۰ ق)، فیروزآبادی (د ۸۱۷ ق) و سیوطی (د ۹۱۱ ق) اشاره کرد که در زمینه "وجوه و نظائر" صاحب تألیف‌اند.

نویسنده فاضل و ارجمند سرکار خاتم مکتب درمسان در فصل اول کتاب حاضر، به واژه‌شناسی وجوه و نظائر و بیان پیشینه وجوه و نظائر و معرفی کتب در این زمینه از صدر اسلام تا دوره معاصر پرداخته‌اند. در فصل دوم، مبانی شناختی مشترک فریقین در زمینه وجوه مفردات قرآنی مانند خودانگهی قرآن کریم و صیانت قرآن از تحریف و مبانی شناختی مختص شیعه مانند حجیت قول معصوم ﷺ و مبانی شناختی مختص اهل تسنن مانند حجیت قول صحابه توضیح داده شده است. از دیگر مباحث فصل دوم می‌توان به روش‌های مشترک وجوه مفردات قرآنی مانند استشهاد به آیات قرآن کریم و تفسیر قرآن با سخنان رسول خدا ﷺ نیز روش‌های مختص روایات تفسیری اهل بیت ﷺ و روش‌های مختص روایات تفسیری اهل تسنن اشاره کرد. در فصل سوم، که قسمت عمده کتاب است ۶۶ واژه (آل- یمین) از وجوه مفردات قرآنی به صورت تطبیقی و مقایسه‌ای با بهره‌گیری از آراء تفسیری سیوطی و نیز روایات تفسیری اهل بیت ﷺ بررسی شده است.

شیوایی و روایی قلم نویسنده محترم، تنوع بسیار و بایندی به نگاه تقریبی در کل اثر از محاسن کتاب "پژوهشی در وجوه و نظائر" است. ان شاء الله که در آینده شاهد آثار دیگری در زمینه علوم قرآنی از نویسنده محترم باشیم. و من الله التوفیق و علیه التکلان.

دکتر عباس مصلائی پور

دانشیار گروه علوم قرآن و حدیث دانشگاه امام صادق (ع)